

Батченко Л.В., Науменко С.М.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЧЛЕНСТВА У СОТ

I. Вступ. Сучасне світове господарство, що включає в себе близько 240 державних утворень, являє собою динамічне середовище, де взаємозв'язки асиметричні, а різні угруповання країн залучені в процес співробітництва не на рівних умовах і не в однаковому ступені.

Однією з найважливіших функцій держави є розробка концепції зовнішньоекономічної діяльності і зовнішньоекономічної політики, на основі якої будується співробітництво з іншими країнами. Особливою актуальністю ця проблема набуває в сучасних умовах членства у Світовій організації торгівлі (СОТ): трансформації на основі правил та вимог СОТ у галузях національної економіки, перегляду на більш ефективній основі зовнішніх партнерських відносин тощо.

Проблема розробки та реалізації ефективної зовнішньоекономічної політики є актуальним питанням державного рівня й являє значний науковий і практичний інтерес. Різноманітним аспектам його дослідження присвячені роботи науковців України А.І. Амоші, В. Воротіна, С. Соколенка, П.І. Дідівської і закордонних науковців: В.Г. Бодрова, Дж. Сакса та ін.

Незважаючи на достатньо велику кількість наукових публікацій з означеної проблеми на даний момент в науковій та практичній літературі не має однозначної думки стосовно низки факторів впливу на формування та трансформацію зовнішньої політики, а також комплексного підходу до її розробки та реалізації.

II. Постановка завдання. У зв'язку з вищезазначеним метою даної статті є виявлення і аналіз факторів впливу на формування зовнішньоекономічної політики України в контексті членства у СОТ, опрацювання комплексного підходу до розробки й впровадження ефективної зовнішньоекономічної політики з урахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів впливу.

III. Результати. Вищевідзначене припускає, що більш доцільно розглядати зовнішньоекономічну політику як автономне явище, оскільки в даний час важливі не стільки міждержавні порівняння самі по собі, а зіставлення факторів, важелів, інструментарію, що обумовили різні суспільні трансформації останніх, що перетворюються в зовнішній фактор впливу.

Зовнішньоекономічна політика являє собою систему заходів, спрямовану на досягнення економікою країни визначених переваг на світовому ринку й одночасно на захист внутрішнього ринку від конкуренції іноземних товарів, що є найважливішою ланкою зовнішньої, внутрішньої й загальноекономічної політики держави. Змістовність зовнішньоекономічної політики обумовлюється природою суспільного ладу країни і відповідно задачами національного господарства, а також сукупністю зовнішніх факторів. Органічний взаємозв'язок зовнішньоекономічної політики з внутрішньою політикою країни усе більш наповнюється у своєму змісті зростаючою взаємодією національної економіки в складній системі координат світового господарства [1].

Комплекс державних мір, що є стрижнем зовнішньоекономічної політики, сприяє досягненню наступних цілей: створенню умов для доступу і функціонування вітчизняних виробничих ланок на світових ринках; забезпеченню національним суб'єктам сприятливих умов шляхом формування раціональних торговельних режимів у відносинах з торговими блоками, окремими країнами й організаціями, а також валютно-фінансових платформ, що сприяють врегулюванню взаємозв'язків з міжнародними фінансовими організаціями, країнами-кредиторами і дебіторами; забезпеченню захисту зовнішньоекономічних інтересів країни.

При цьому слід зазначити, що зовнішньоекономічна політика відіграє особливу роль у моделі економічного розвитку держави, виконуючи наступні функції: перетворюючи (політика розвитку галузей, регіонів в області ввозу/вивозу товарів, капіталу, робочої сили, тощо), мобілізуючи (вихід, утримання позицій на дійсних ринках і розширення зовнішніх ринків), балансує (національні інтереси з урахуванням інтересів інших країн). З цього погляду зовнішньоекономічна політика повинна відстежувати хід трансформації моделей розвитку окремих країн і характер методичних прийомів реалізації політики, визначати загальні цінності (національну та культурну єдність, терпимість, толерантність, тощо) [2].

Основні напрямки економічної політики регулюють усю сукупність зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), логістичні потоки. Складовими її елементами відповідно є зовнішньоторговельна політика, політика в області виробничого і науково-технічного співробітництва, валютно-кредитна політика, політика в області іноземних інвестицій, у сфері передачі технологій, тощо.

Розробка зовнішньоекономічної політики держави вимагає наявності певної нормативно-правової бази, відповідної системи економічних інститутів; теоретичної бази для формування зовнішньоекономічної політики, що враховує національну специфіку держави; необхідний рівень демократизації суспільства, що забезпечує зацікавленість у лобюванні; формування широкої мережі національних ринкових структур, що забезпечують усім галузям лідируючу роль в економіці.

Дослідження світового досвіду здійснення зовнішньоекономічної політики свідчить, що значна частина країн світу, яким властивий високий темп росту економіки, характеризується спільністю вибору "комплексу" засобів і методів регулювання. Більшість цих країн можна об'єднати за стандартністю набору дій, хоча, якщо розглядати зокрема, то відмінності виявляються в темпах і якості виконання, у сумі витрат, за допомогою яких здійснювалося реформування, у ступені успішності реформ, і в широті охоплення тих чи інших секторів економіки. Більшість з них у першу чергу ставили метою досягнення макроекономічної стабілізації, при цьому проводилися податкові реформи, спрямовані на збільшення збору податків, піддавалися різкому зниженню державні витрати. Вищевідзначене, а також доходи від приватизації, багатьом з них дозво-

лили скоротити дефіцит бюджету, забезпечити позитивне сальдо. Природно, усе це забезпечувало різке уповільнення росту цін при досягненні визначеної макроекономічної стабілізації, структурне й інституціональне реформування. Це забезпечило мету – згортання прямого державного втручання при посиленні його регулюючої і регламентуючої функцій.

Зовнішньоекономічна політика формується при наявності складної системи факторів, які можна об'єднати в кілька груп: національні, економічні, політичні, регіональні. Зазначимо, що глибока різниця (масштабність, пріоритетність, співвідношення окремих компонентів) закладена в них самих і визначає зовнішньоекономічну політику держав, що розвиваються.

Державне регулювання ЗЕД широко використовується в усьому світі. В умовах ринкового господарства воно являє собою систему мір законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, покликаних удосконалити ЗЕД в інтересах національної економіки. Ці міри здійснюються як правомочними державними установами, так і громадськими організаціями. Метою регулювання є стабілізація і пристосування зовнішньоекономічного комплексу країни до умов динамічно мінливого середовища, певних перманентних змін у міжнародному розподілі праці, перетворень світового ринку і форм міжнародного співробітництва, вирішення національних стратегічних і тактичних задач.

Функцією державного регулювання, насамперед, є розробка концепції ЗЕД. Причому під концепцією розуміється загальний задум розвитку зовнішньоекономічної сфери діяльності, що включає визначення цілей розвитку, задач, напрямків досягнення результатів і ефективності зазначеної сфери. Розробка концепції ЗЕД базується на зовнішньоекономічній політиці, визначеній на даний період розвитку з урахуванням специфічних умов внутрішнього розвитку, а також міжнародної економічної кон'юнктури.

Внутрішні і зовнішні фактори завжди обумовлювали два підходи в зовнішньоекономічній політиці: свободу торгівлі і протекціонізм. За всіх часів і у всіх країнах ці два підходи існують одночасно, різняться тільки їхні співвідношення, перевага одного чи іншого, що також визначається внутрішніми і зовнішніми факторами.

У сучасних умовах зовнішньоекономічна політика – це система заходів державної влади, спрямованих на найбільш сприятливий розвиток економічних, науково-технічних, виробничих і інших зв'язків із закордонними країнами, поглиблення і розширення участі країни в міжнародному розподілі праці з метою вирішення стратегічних задач та соціально-економічного розвитку.

Державне регулювання ЗЕД також має свою специфіку в порівнянні з регулюванням інших сфер національної економіки. Ця специфіка обумовлена необхідністю кожної держави враховувати міжнародні норми і принцип світової торгівлі. Будь-яка держава при регулюванні ЗЕД з метою свого розвитку, підвищення ефективності економіки, реалізації своїх національних інтересів не повинна ущемляти інтереси інших країн і зобов'язана діяти в рамках тих правил, що вироблені міжнародними організаціями (ГАТТ/СОТ, ЮНКТАД, Всесвітньою митною організацією та ін.). Але це ускладнюється, якщо врахувати, що предметом регулювання ЗЕД є стимулювання національних експортерів; здійснення різноманітних організаційних заходів для зміцнення позицій національних експортерів на світових ринках; сприяння росту закордонних капіталовкладень національними фірмами.

Таким чином, межі державного регулювання ЗЕД визначаються, з одного боку, потребою розширення національного експорту і розвитку форм міжнародної кооперації, а з іншого боку – правилами міжнародних організацій.

Визначальними принципами і правилами СОТ для країн-членів, є: надання режиму найбільшого сприяння в торгівлі на недискримінаційній основі; взаємне надання національного режиму товарам і послугам іноземного походження; регулювання торгівлі переважно тарифними методами; відмова від використання кількісних обмежень; прозорість торгової політики; вирішення торгових суперечок шляхом консультацій і переговорів і т.д.

Сьогодення СОТ – являє собою систему правил світової економіки, що постійно розвивається, тому не можна сказати, що яка-небудь країна постійно повністю відповідає цим правилам. Тому цілком логічно, що після вступу держави у СОТ частина підприємств не витримає конкуренції і така перспектива є природним процесом розвитку будь-якої економіки. У цих умовах держава має піклуватися про ті товари й ринки, що є для неї стратегічно важливими.

Усі держави використовують різні методи обмеження дій конкурентів своїх національних фірм, наприклад, перешкоджання їх проникненню на внутрішній ринок, більш жорсткі умови для їхнього функціонування, заборони, підвищені екологічні вимоги, тощо. Враховуючи правила СОТ, що визначають напрямком у бік лібералізації та вільного доступу на ринки країн-членів організації, у України виникають нові загрози: посилення конкуренції з боку іноземних компаній та занепад національних виробників.

Базовою складовою управління в умовах ринкових відносин слід вважати економічну, а головним принципом її оптимізації – забезпечення еквівалентності обміну між учасниками об'єднання. З цієї центральної вимоги витікає решта принципів побудови економічного, організаційного і інформаційного забезпечення.

Головною задачею державного регулювання ЗЕД стає формування її законодавчої бази, створення сприятливих економічних і організаційних умов для розвитку усіх видів і форм ЗЕД і підвищення її ефективності. Одночасно підсилюється функція контролю з боку держави за дотриманням суб'єктами ЗЕД діючого законодавства, забезпечення національної безпеки.

Одним з напрямків подолання вищезазначених загроз є використання інтегрованих процесів корпора-

тизації економіки, тобто оновлення організаційної будови народного господарства шляхом формування могутнього ядра із загальнонаціональних і міждержавних корпоративних об'єднань, що охоплюють повний цикл відтворення тих або інших продуктів.

Корпоративні форми організації промислових і науково-виробничих комплексів, що створюються в результаті інтеграційних процесів є тією панацеєю, що здатна без порушень міжнародних норм, стандартів, правил та вимог зміцнити національну економіку, вивести її на новий рівень [3].

Процес інтеграції підприємств в крупні структури почався з середини 70-х років XIX століття, передумовами якого виявилися концентрація і централізація капіталу. Концентрація виробництва є пануючим напрямом розвитку промисловості впродовж всієї світової історії.

IV. Висновки. Таким чином, в умовах ринку характер державного впливу на економіку в цілому і ЗЕД, зокрема, змінюється – приймає форму регулювання: створення визначених умов, що забезпечують ефективне функціонування економіки в цілому і її складових частин з використанням, головним чином, неекономічних методів. А зовнішньоекономічна політика являє собою діяльність держави, спрямованої на регулювання економічних відносин з іншими країнами, на забезпечення ефективного використання зовнішнього фактора у національній економіці. В свою чергу, задля більш ефективного функціонування економіки України в рамках членства у СОТ і розробки виваженої зовнішньоекономічної політики на рівні держави необхідне створення міжгалузевих угруповань підприємств за стратегічними пріоритетними галузями національної економіки з максимальною їх підтримкою. Подальші дослідження будуть спрямовані на оцінку нормативно-законодавчої бази формування і функціонування інтеграційних міжгалузевих утворень підприємств.

Джерела та література

1. Мадиярова Д.М. Стратегия формирования внешнеэкономической деятельности. – Алматы: Экономика, 1999. – 184 с.
2. Воротін В. Ринкова модифікація державного регулювання економіки в умовах глобалізації. // Вісник Української академії державного управління при Президенті України. - №1. – 2003. – С.128-131.
3. Науменко С.М. Економічні передумови поширення інтеграційних процесів в національній економіці // Актуальні проблеми регулювання та розвитку зовнішньоекономічної діяльності: Зб. наук. праць ДонДУУ. – Серія “Державне управління”. – Т. IX. – Вип. 104. – Донецьк, 2008. – С. 75-88.

Волченко Н.В.

ВПЛИВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ УКРАЇНИ НА ЇЇ УЧАСТЬ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЮ ПРОДУКЦІЄЮ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Світові глобалізаційні процеси спричиняють посилену увагу до проблеми інтеграції на національному рівні. Обрання курсу інтеграційного спрямування вимагає від кожної держави визначення позитивних та негативних аспектів кожного з можливих напрямків. А за умови визначеності щодо пріоритетів інтеграції – розгляду та адаптації інтеграційних процесів на різних рівнях. Проблеми міжнародної економічної інтеграції розглядаються, як правило, разом з проблемами міжнародної торгівлі, адже вони є неподільними складовими світової глобалізації. Інтеграційні спрямування кожної держави можуть впливати на міжнародну торгівлю, її географічну структуру і товарну структуру по окремих регіонах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми розвитку та обґрунтування міжнародної торгівлі почали здійснювати такі видатні економісти як Д.Рікардо, А. Сміт, Р.Торренс. Пізніше великої уваги міжнародній торгівлі приділяли Б.Баласса, А.П. Киреев, В.П. Козик, П.Кругман, П.Ліндерт, М. Портер, П. Самуельсон, С.Хілл. На рівні підприємств розглядалися проблеми зовнішньоекономічної діяльності І.В. Бурковським, В.І. Власовим, В.Ш. Губенком, А.М. Кандибою, П.Т. Саблуком, О.О. Школьнім та іншими. Проблеми міжнародної економічної інтеграції розглядаються, як правило, тими ж дослідниками.

Формулювання цілей статті. Основними цілями здійснення даного дослідження є проведення аналізу міжнародної торгівлі продукцією агропромислового комплексу України у контексті євроінтеграційного спрямування зовнішньої політики держави.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Х. Мілер у 90-х рр. минулого століття відповідаючи на питання, чому виникає потреба у співробітництві різних держав і інтеграції, в тому числі, висунув ряд гіпотез, що підтверджують імовірність створення інтеграційних одиниць. Він виділяє такі основні гіпотези: „взаємності акторів”, „інтерації”, „міжнародних режимів”, „епістемічних суспільств”, „асиметрії сил”. [6] Очевидно, що чим більше припущень стосується однієї групи країн одночасно, тим більше імовірність того, що ці країни вступатимуть на шлях інтеграції.

Гіпотеза „взаємності акторів” передбачає зростання вірогідності співробітництва із зменшенням кількості країн, що домовляються. Зрозуміло, що розглядаючи інтеграційні прагнення України до Європейського Союзу не можна не звернути увагу на те, що будучи найвищою і найдосконалішою на сьогодні формою інтеграційних угруповань, все ж ЄС – союз незалежних держав, кожна з яких має право висувати певні вимоги до нових членів та здійснювати захист власних інтересів на теренах міжнародної торгівлі.

Гіпотеза „інтерації” визначає взаємозв'язок між історичною довготривалістю відносин між країнами, що інтегруються, і можливістю успішного співробітництва. Зважаючи на довгий період ізоляваності України від світу за часів існування Радянського Союзу, то дана гіпотеза дозволяє говорити про більшу імовірність інтеграції з країнами СНД, ніж з Європою. Взаємодія в рамках європейської інтеграції не може бути